

UDK 272 (477.83) «1958/1964»

DOI 10.2518/2307-7778.19.01.18

Тарас ДІДУХ

здобувач кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, вул. М. Кривоноса, 2, Тернопіль, Україна, 46027 (diduchtaras@ukr.net)

Taras DIDUKH

Researcher of the Department of World History and Religious Studies, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, M. Kryvonos, 2, Ternopil, Ukraine, postal code 46027 (diduchtaras@ukr.net)

ORCID: 0000-0002-4834-4369

ОСОБЛИВОСТІ КОНФЕСІЙНОГО ЖИТТЯ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ТЕРИТОРІЇ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 1958–1964 РР.

Анотація. *Мета дослідження* – комплексне висвітлення та аналіз конфесійного життя Римо-католицької церкви на території Львівської області у період антирелігійної кампанії (1958–1964 рр.). **Методологія дослідження** базується на основоположних принципах наукового пізнання: історизму, системності та об'єктивності. **Методи дослідження** пов'язані з метою, об'єктом, предметом і науковими завданнями дослідження. **Наукова новизна** полягає у тому, що на основі опрацювання спеціальної літератури, залучення й комплексного аналізу архівних джерел у публікації досліджено вплив антирелігійної кампанії радянської влади на конфесійне життя РКЦ, зокрема скорочення її мережі на території Львівської області у 1958–1964 рр. **Висновки.** Таким чином, упродовж 1958–1964 рр. радянська влада реалізовувала курс спрямований на поступове скорочення й повну ліквідацію РКЦ на території СРСР в цілому і на Львівщині зокрема. Враховуючи те, що РКЦ легально діяла на території Радянського Союзу, у боротьбі з нею органи влади не могли відкрито застосовувати репресії. Відтак, щоб скорочувати конфесійну мережу РКЦ працівники радянських органів влади шукали законні підстави для зняття з реєстрації громад і священників та дотримувалися, хоча й формально, радянського законодавства про релігійні культу. У цьому контексті з метою послаблення впливу РКЦ на території Львівської області органи влади заохочували поступове переселення римо-католиків у Польщу. Цілеспрямований тиск з боку влади на римо-католицьке духовенство і віруючих мав своїм наслідком значне скорочення конфесійної мережі РКЦ на Львівщині у досліджуваній період.

Ключові слова: Римо-католицька церква, Львівська область, римо-католицьке духовенство, державно-церковні відносини, антирелігійна кампанія.

THE PECULIARITIES OF CONFESSIONAL LIFE OF THE ROME-CATHOLIC CHURCH ON THE TERRITORY OF THE LVIV AREA IN 1958–1964

Abstract. *The aim of the study is the comprehensive coverage and analysis of the confessional life of the Roman Catholic Church on the territory of the Lviv region during the period of the anti-religious campaign (1958–1964). The methodology of the research is based on the fundamental principles of scientific knowledge: historicism, systemicity and objectivity. Methods of research are related to the purpose, object, subject and research tasks of the study. The scientific novelty is that the influence of the anti-religious campaign of Soviet power on the confessional life of the RCC, in particular the reduction of its network in the territory of the Lviv region in 1958–1964, has been investigated on the basis of the development of special literature, the attraction and comprehensive analysis of archival sources in the publication. **Conclusions.** Thus, during 1958–1964, the Soviet authorities implemented a course aimed at the gradual reduction and complete elimination of the RCC on the territory of the USSR as a whole and in Lviv region in particular. Given that the RCC legally acted on the territory of the Soviet Union, the authorities could not openly apply repression in its fight against it. Consequently, in order to reduce the confessional network of the RCC, Soviet government officials sought the legitimate grounds for registering communities and priests and adhere, albeit formally, to Soviet legislation on religious cults. In this context, in order to weaken the influence of the RCC on the territory of the Lviv region, the authorities encouraged the gradual resettlement of Roman Catholics into Poland. The targeted pressure from the authorities on the Roman Catholic clergy and*

the believers resulted in a significant reduction of the confessional network of the RCC in Lviv region during the researched period.

Key words: Roman Catholic Church, Lviv region, Roman Catholic clergy, church-state relations, anti-religious campaign.

Постановка проблеми. У сучасній історичній науці важливе місце займають дослідження політики радянської влади щодо Римо-католицької церкви (далі – РКЦ). Особливої уваги заслуговує проблема взаємовідносин між органами радянської влади і римо-католиками у 1958–1964 рр. У цьому контексті важливо простежити вплив антирелігійної кампанії радянської влади на конфесійне життя РКЦ, зокрема скорочення її мережі на території Львівської області у 1958–1964 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема політики радянської влади щодо РКЦ у період антирелігійної кампанії, яку проводило радянське керівництво на чолі з М. Хрущовим, належить до малодосліджених. Особливі аспекти даної проблеми у своїх працях досліджували Е. Бистрицька, В. Войналович, О. Калакура, В. Байдич та інші. У своїх працях науковці акцентували увагу на політичній складовій цих відносин, але не розглядали їх локальних, територіальних відмінностей.

Більш комплексно становище РКЦ у західних областях України в період керівництва країною М. Хрущовим досліджували В. Сергійчук, Я. Стоцький, А. Моренчук. У працях цих учених частково висвітлено особливості конфесійного життя Львівщини. Однак ряд аспектів у діяльності РКЦ на території Львівської області у період антирелігійної кампанії радянської влади ще потребують детальних досліджень.

Основу для написання публікації склали матеріали Державного архіву Львівської області, які дозволили автору провести комплексне дослідження особливостей конфесійного життя РКЦ на території цієї області у вказаний період та проаналізувати зміни, що відбувалися у римо-католицькій конфесії внаслідок тиску на неї органів радянської влади.

Мета статті. Метою наукової праці є комплексне висвітлення та аналіз конфесійного життя РКЦ на території Львівської області у період антирелігійної кампанії (1958–1964 рр.). Досягнення мети дослідження передбачає розв’язання таких завдань: висвітлити становище РКЦ на території Львівської області та проаналізувати заходи, які проводили радянські органи влади з метою обмеження її діяльності.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці 50-х – першій половині 60-х рр. ХХ ст. внаслідок антирелігійної кампанії, яку проводило радянське державно-партійне керівництво значно погіршилося становище РКЦ, оскільки у боротьбі з римо-католиками органи влади використовували адміністративні заходи, спрямовані на скорочення кількості діючих релігійних громад і священників.

Так, у 1958 р. на Львівщині діяли 10 зареєстрованих римо-католицьких громад, в яких функціонували костели, проте регулярні богослужіння проводилися лише в 6 храмах. Постійно діючі костели, духовну обслугу яких за місцем проживання здійснювали ксьондзи, знаходилися у м. Львові – кафедральний костел Успіння Пресвятої Діви Марії (ксьондзи В. Керницький і К. Ящемський); св. Антонія (ксьондз І. Хвірут); св. Марії Магдалини (ксьондз З. Галуневич); м. Золочів (ксьондз Я. Ценський); смт. Поморяни (ксьондз С. Костиловський); смт. Щирець (ксьондз Л. Северин). У костелах міст Бібрка і Городок та селах Дунаїв Поморянського і Новосілки Красненського районів у зв’язку з відсутністю священників віруючі були змушені самостійно проводити богослужіння. Лише раз у 1–3 місяці в ці громади для проведення відправ приїжджали офіційно зареєстровані священники. Загальна кількість віруючих у цих громадах складала приблизно 6850 осіб (SALR, f. R. 1332, d. 2, c. 26, p. 1–2).

В опрацьованих нами архівних документах ми звернули увагу на рекомендації уповноважених римо-католицьким священникам виїхати на постійне місце

проживання у Польщу. Така форма роботи мала на меті обмеження діяльності РКЦ на території УРСР аж до повної її ліквідації. Зокрема, у 1956 р. з Львівської області в Польщу виїхало 2713 осіб, а в 1957 р. упродовж 7 місяців, емігрувало 2686 осіб польської національності (SALR, f. P. 3, d. 6, c. 262, p. 66). Характерно, що кількість переселенців не зменшувалася. Упродовж 1958 р. в Польщу виїхало ще 1273 особи, а процес переселення продовжувався і в наступні роки (SALR, f. R. 1332, d. 2, c. 27, p. 26).

Наприкінці 1958 р. у Львівській області кількість зареєстрованих римо-католицьких громад не змінилася, їх налічувалося 10. Однак кількість ксьондзів, які надавали їм духовну обслугу, зменшилася з 7 до 5 осіб. 16 березня поточного року «за порушення радянського законодавства про релігійні культу» уповноважений зняв з реєстрації настоятеля кафедрального костелу м. Львів о. В. Керницького, функції якого були передані о. Л. Северину. В грудні того ж року помер настоятель костелу у смт. Поморяни о. С. Костиловський (SALR, f. R. 1332, d. 2, c. 26, p. 116; SALR, f. R. 1332, d. 2, c. 27, p. 32). У результаті застосування різних форм тиску з боку органів радянської влади відбулося поступове зменшення числа офіційно зареєстрованого духовенства і віруючих РКЦ на Львівщині. У наступні роки ця тенденція лише поглибилася.

У 1959 р. в результаті включення території Дрогобицької області до складу Львівської області відбулося значне зростання конфесійної мережі РКЦ на Львівщині. Станом на 1 червня поточного року у Львівській області діяли 24 офіційно зареєстровані римо-католицькі громади, духовну обслугу яким надавали лише 7 ксьондзів. Підкреслимо, що в цих 24 громадах діючими були 18 костелів, але лише в 6 богослужіння проводилися регулярно згідно з релігійними канонами. Постійно діючі костели, духовну обслугу яких за місцем проживання здійснювали ксьондзи, знаходилися у м. Львові – кафедральний костел Успіння Пресвятої Діви Марії (ксьондзи К. Ящемський і Л. Северин), св. Антонія Падевського (ксьондз Я. Хвірут) і св. Марії Магдалини (ксьондз З. Галунович); м. Золочів (ксьондз Я. Ценський); м. Мостиська (ксьондз С. Салетник); с. Нове Місто Добромільського району (ксьондз І. Шателя). А в костелах міст Бібрка, Городок, Доброміль, Жидачів, Самбір, Стрий, смт. Поморяни Золочівського, смт. Щирець Пустомитівського та селлах Дунаїв Золочівського, Лановичі Самбірського, Міженець Нижанковицького, Новосілки Глинянського районів у зв'язку з відсутністю священників богослужіння та релігійні обряди для віруючих проводили вищевказані ксьондзи лише кілька разів на рік. Натомість у 6 римо-католицьких громадах, які були розташовані в селлах Баличі, Липники, Мишлятичі, Пнікут, Тшенець Мостиського і Стрілковичі Самбірського районів, через відсутність священників костели не діяли. Загальна кількість віруючих у цих громадах згідно з офіційними даними складала приблизно 13 тис. осіб (SALR, f. R. 1332, d. 2, c. 27, p. 205–207, 288).

Таким чином, спостерігалася значна диспропорція в кількості зареєстрованих громад і діючих священників, оскільки лише 6 громад мали настоятелів. Тому віруючі громад, у яких не було священника, неодноразово зверталися до влади з проханнями запросити для обслуговування їх парафій ксьондзів з інших регіонів СРСР, зокрема країн Балтії. З метою не допустити зростання чисельності римо-католицького духовенства на території області керівництво РСРК при РМ СРСР дозволило офіційно зареєстрованим ксьондзам кілька разів на рік відвідувати громади, в яких не було постійно діючого священника і проводити в костелах богослужіння та виконувати релігійні обряди для віруючих. У той же час влада продовжувала реалізовувати курс на поступове скорочення кількості офіційно зареєстрованих громад РКЦ. На підставі рішення РСРК при РМ СРСР від 9 квітня 1959 р. були зняті з реєстрації громади сіл Чуква та Бісковичі Самбірського району як такі, що «розпалися» (SALR, f. R. 1332, d. 2, c. 27, p. 207).

Також уповноважений РСРК М. Дріль планував зняти з реєстрації громади сіл Баличі, Липники Мостиського та Стрільковичі Самбірського районів. Формальними підставами для прийняття такого рішення, на думку М. Дріля, були мала кількість віруючих у вищевказаних громадах і труднощі, які виникли в них у зв'язку з посиленням податкового навантаження на релігійні об'єднання з боку держави (SALR, f. P. 3, d. 8, c. 120, p. 74–75).

Значне скорочення числа офіційно зареєстрованих римо-католицьких храмів і священників призвело до того, що тисячі віруючих католиків опинилися без духовної опіки і були змушені відвідувати діючі костели, в яких залишилися настоятелі. У результаті цього значно зросла кількість проведених ксьондзами релігійних обрядів, зокрема сповідей. Наприклад, настоятель кафедрального костелу м. Львів о. Л. Северин починав свою роботу щодня з 6 години ранку і завершував о 8 годині вечора. При цьому відправа богослужіння в нього тривала лише 2 години, а решту часу він сповідав віруючих, яких було так багато, що сам священник стверджував: «Я вже з ніг валюся від цих сповідей» (SALR, f. R. 1332, d. 2, c. 28, p. 26). Подібна ситуація спостерігалася практично в усіх діючих костелах Західної України.

Зауважимо, що за даними уповноваженого в 24 діючих римо-католицьких громадах налічувалося приблизно 13 тис. віруючих. На наш погляд, офіційна статистика потребує уточнення, адже за даними всесоюзного перепису населення станом на 1 грудня 1959 р. у Львівській області проживали 57979 осіб польської національності. Ми розуміємо, що більшість цих громадян була римо-католиками, але М. Дріль свідомо занижував справжню кількість віруючих у зареєстрованих громадах з метою створення формальних підстав для подальшого їх зняття з реєстрації (SALR, f. R. 1332, d. 2, c. 27, p. 288; c. 28, p. 8).

Характерним прикладом застосування адміністративних обмежень стосовно римо-католиків Львівщини був факт відмови в реєстрації настоятелем громади м. Самбір ксьондза С. Кашуби. У жовтні 1959 р. на прохання віруючих священник переїхав на постійне місце проживання в місто та отримав у співробітників міліції приписку, але за вказівкою керівництва РСРК при РМ УРСР М. Дріль відмовився зареєструвати його настоятелем римо-католицької громади Самбора (SALR, f. P. 3, d. 8, c. 120, p. 73–74).

Відзначимо, що в поточному році органи влади посилили тиск на активних католицьких священників і віруючих, які допускали порушення радянського законодавства про релігійні культу. Так, знятий з реєстрації настоятель громади м. Бібрка о. Я. Рабар продовжував підпільно обслуговувати віруючих. За це Бібрський районний суд засудив ксьондза до примусових робіт терміном на один рік. У 1959 р., крім священника, до примусових робіт терміном на один рік Щирецький районний суд засудив жительку м. Львів І. Красуцьку за те, що вона катехизувала дітей віруючих у смт. Щирець (SALR, f. R. 1332, d. 2, c. 27, p. 289). Отже, вказані факти свідчать про значне посилення тиску з боку держави на РКЦ, в тому числі й застосування репресивних заходів.

У 1960 р. на Львівщині кількість офіційно зареєстрованих громад РКЦ в порівнянні з попереднім роком не змінилася, їх було 24. Загальна кількість віруючих у цих громадах становила приблизно 13 тис. осіб, духовну опіку яким надавали 7 священників (SALR, f. R. 1332, d. 2, c. 28, p. 175–178).

У поточному році М. Дріль спрямував значні зусилля на виконання положень постанови ЦК КПРС від 13 січня 1960 р. «Про заходи з ліквідації порушень духовенством радянського законодавства про культу». У результаті адміністративних обмежень з боку уповноваженого і місцевих органів влади кількість виїздів зареєстрованих священників у громади, в яких не було настоятеля, скоротилася вдвічі, до 1–2 разів на рік. Крім цього, з метою зменшення релігійної активності римо-католиків м. Львова М. Дріль відсторонив від обслуговування кафедрального костелу

Успіння Пресвятої Диви Марії о. Л. Северина, залишивши його настоятелем храму в смт. Щирець Пустомитівського району. Новим настоятелем кафедрального костелу уповноважений зареєстрував о. З. Галуневича, залишивши його при цьому обслуговувати і храм св. Марії Магдалини. У зв'язку із поважним віком (73 роки) і станом здоров'я о. З. Галуневич не міг повноцінно обслуговувати обидва костели, тому щоденні богослужіння священник проводив у кафедральному костелі, а в храмі св. Марії Магдалини лише в суботу ввечері і в неділю вранці, і то не завжди. Таким чином, значно скоротилася кількість проведених богослужінь у храмі св. Марії Магдалини, оскільки священник фізично не міг регулярно надавати духовну опіку всім своїм парафіянам. Тому віруючі стверджували, що «юридично костел Марії Магдалини ніхто не закривав, а практично він закритий тому, що по суті ксьондза немає» (SALR, f. R. 1332, d. 2, c. 28, p. 55–56, 183). Подібними методами М. Дріль намагався зменшити відвідуваність у діючих храмах з метою їх подальшого зняття з реєстрації.

Підкреслимо, що римо-католицькі священники в Україні завдяки тісним контактам з католицьким духовенством і віруючими, які проживали в Польщі, Угорщині, країнах Балтії, уважно спостерігали за міжнародною ситуацією у світі, зокрема були поінформовані про діяльність та розпорядження Ватикану, які стосувалися як політичного життя, так і змін у богослужбовій практиці. Наприклад, з 1 січня 1961 р. Ватикан, щоб зменшити фізичне навантаження на віруючих, дозволив спростити та скоротити час проведення богослужінь. Дане рішення Святого Престолу ксьондзи в Україні практично одразу почали реалізовувати на практиці, що значною мірою сприяло збереженню доволі високої відвідуваності костелів з боку віруючих і кількості проведених ними релігійних обрядів (SALR, f. P. 3, d. 8, c. 266, p. 181).

Також у цей період продовжувалася співпраця між римо-католицьким та греко-католицьким духовенством, зокрема греко-католицькі священники регулярно сповідалися і причащалися у римо-католицьких. Наприклад, упродовж 1960 р. за неповними даними уповноваженого РСРК кафедральний костел у м. Львів відвідувало понад 30 греко-католицьких священників, котрим ксьондз К. Яшемський уділяв таїнства сповіді і причастя. Крім цього, ксьондзи забезпечували греко-католицьких священників миром і іншими релігійними предметами, допомагали інтенціями (SALR, f. R. 1332, d. 2, c. 31, p. 177).

На початку 1961 р. у Львівській області діяло 24 офіційно зареєстровані римо-католицькі громади, духовну обслугу яким надавали 7 ксьондзів (SALR, f. P. 3, d. 8, c. 266, p. 175; SALR, f. R. 1332, d. 2, c. 30, p. 107).

У поточному році віруючі громади м. Самбір двічі зверталися до влади з проханням запросити для постійного обслуговування їх парафії о. Я. Павліаніса. Уповноважений М. Дріль, отримавши дозвіл від керівництва РСРК при РМ УРСР, зареєстрував о. Я. Павліаніса настоятелем Самбірського костелу. У результаті цього кількість офіційно зареєстрованих ксьондзів в області зросла до 8 осіб (SALR, f. R. 1332, d. 2, c. 31, p. 30). Зауважимо, що незважаючи на вищевказану поступку віруючим з боку влади, адміністративний тиск на РКЦ впродовж року зростав.

Станом на 1 січня 1962 р. у Львівській області проживало вже 8 офіційно зареєстрованих римо-католицьких священників, однак кількість діючих громад зменшилася до 23, оскільки у другому півріччі 1961 р. уповноважений зняв з реєстрації громаду в с. Стрільковичі Самбірського району. Крім цього, на початку 1962 р. М. Дріль за поданням Мостиського райвиконкому зняв з реєстрації римо-католицькі громади в селах Баличі, Мишлятичі, Тшенець як такі, що «самі розпалися». Формальними підставами для винесення такого рішення стали тривала відсутність у громад настоятелів та неповний склад виконавчих органів, оскільки через тиск з боку місцевих органів влади віруючі відмовлялися від свого обрання до їх складу. Загальна кількість віруючих у цих громадах згідно з офіційними даними

складала приблизно 12 тис. осіб, з яких регулярно під час великих релігійних свят відвідувало костели приблизно 8,5 тис. осіб (SALR, f. R. 1332, d. 2, с. 31, р. 28–36, 102–103). За національністю майже 90 % віруючих, які відвідували діючі костели, були поляки, а 10 % – українці греко-католики (SALR, f. R. 1332, d. 2, с. 31, р. 171).

Обласний уповноважений РСРК розглядав питання «законного» зняття з реєстрації римо-католицьких громад також у м. Львів (костел св. Марії Магдалини), м. Городок, смт. Поморяни Золочівського, с. Новосілки Глинянського і с. Липники Мостиського районів. Крім цього, за порушення законодавства про релігійні культури і місіонерську роботу серед віруючих М. Дріль зняв з реєстрації виконавчий комітет і ревізійну комісію громади м. Самбір та висловив попередження виконавчому комітету костелу св. Антонія Падевського у Львові (SALR, f. R. 1332, d. 2, с. 31, р. 102–103).

У першому півріччі 1962 р. М. Дріль відсторонив від постійного обслуговування костелу св. Марії Магдалини в м. Львів о. З. Галуневича. Таким чином, він намагався створити формальні підстави для подальшого зняття з реєстрації даного храму (SALR, f. R. 1332, d. 2, с. 31, р. 107–108).

Зазначимо, що в боротьбі з РКЦ влада значну увагу приділяла зменшенню впливу церкви на молодь, зокрема школярів. У поточному році новий уповноважений РСРК у Львівській області М. Савічев з метою повністю припинити відвідування дітьми шкільного віку діючих костелів через партійні інстанції залучив комсомол, в обов'язки працівників якого ввійшло стеження за храмами і фіксація дітей, які їх відвідували. Згодом через батьків і шкільних вчителів дітей змушували припинити відвідування храмів. Такі заходи були проведені у всіх населених пунктах області, в яких знаходилися діючі костели (SALR, f. R. 1332, d. 2, с. 31, р. 176).

Підкреслимо, що керівництво костельної ради м. Мостиська за підтримки о. Є. Салетника неодноразово зверталось до вищих радянських органів влади зі скаргами «наклепницького характеру», в яких повідомляли про численні порушення їх прав та тиск з боку місцевих органів влади. Однак практичним результатом їх звернень стало те, що 23 серпня 1962 р. уповноважений М. Савічев зняв з реєстрації терміном на два місяці о. Є. Салетника і розпустив костельну раду (SALR, f. R. 1332, d. 2, с. 31, р. 178–179).

Знятий з реєстрації о. В. Керніцький офіційно працював сторожем на одному із заводів у Львові. У той же час священник таємно проводив богослужіння та виконував треби для віруючих у кафедральному костелі Успіння Пресвятої Діви Марії і костелі св. Антонія Падевського. Дізнавшись про це, уповноважений М. Савічев попередив керівників вказаних релігійних громад і ксьондзів, що вони можуть понести відповідальність за «незаконні дії» священника в їх костелах. Після цього попередження о. В. Керніцький, щоб уникнути репресій з боку влади, значно зменшив свою релігійну активність (SALR, f. R. 1332, d. 2, с. 31, р. 177–180). На нашу думку, вищевказані заходи, які проводив новий уповноважений РСРК у Львівській області, були спрямовані на посилення контролю з боку влади над римо-католиками і одночасно вели до зменшення впливу РКЦ на віруючих.

На початку 1963 р. у Львівській області діяло лише 16 офіційно зареєстрованих римо-католицьких громад, оскільки в другому півріччі 1962 р. уповноважений РСРК за поданням місцевих органів влади зняв з реєстрації громади св. Марії Магдалини у м. Львів, м. Бібрка, селах Липники Мостиського і Лановичі Дрогобицького районів. Духовну опіку діючим громадам і надалі надавало 8 ксьондзів. Підкреслимо, що з 16 офіційно зареєстрованих громад лише в 7 богослужіння проводилися регулярно згідно з релігійними канонами. Постійно діючі костели, духовну обслугу яких за місцем проживання здійснювали ксьондзи, знаходилися у м. Львові – кафедральний костел Успіння Пресвятої Діви Марії (ксьондзи К. Яцемський і З. Галуневич), св. Антонія Падевського (ксьондз І. Хвіруг); м. Золочів (ксьондз Я. Ценський);

м. Самбір (ксьондз Я. Павліаніс); м. Мостиська (ксьондз Є. Салетник); смт. Щирець Пустомитівського району (ксьондз Л. Северин); с. Нове Місто Добромільського району (ксьондз І. Шателя). А в костелах міст Доброміль, Жидачів, Стрий з дозволу уповноваженого богослужіння проводилися лише два рази на рік – Різдво і Пасху. Натомість у 6 громадах, які були розташовані в м. Городок, селах Дунаїв Перемишлянського, Міженець Старосамбірського, Пнікут Мостиського, Новосілки та смт. Поморяни Золочівського районів, у 1963 р. богослужіння не проводилися тому, що М. Савічев вважав їх «затухаючими» і не давав дозволу зареєстрованим ксьондзам проводити в них відправи (SALR, f. R. 1332, d. 2, c. 33, p. 12–16).

Упродовж поточного року, виконуючи розпорядження партійно-державного керівництва щодо скорочення кількості офіційно-зареєстрованих римо-католицьких громад на Львівщині, М. Савічев зняв з реєстрації громади в м. Жидачів, селах Міженець Старосамбірського і Новосілки Золочівського районів. У результаті дій уповноваженого в області залишилося лише 13 діючих римо-католицьких громад (SALR, f. R. 1332, d. 2, c. 33, p. 110).

У 1964 р. у Львівській області знаходилося 13 зареєстрованих римо-католицьких громад, з яких лише в 7 були настоятелі. Постійно діючі костели, духовну обслугу яких за місцем проживання здійснювали ксьондзи, знаходилися у м. Львові – кафедральний костел Успіння Пресвятої Діви Марії (ксьондзи К. Ящемський і З. Галунович), костел св. Антонія Падевського (ксьондз І. Хвірут); м. Золочеві (ксьондз Я. Ценський); м. Самборі (ксьондз Я. Павліаніс); м. Мостиська (ксьондз Є. Салетник); смт. Щирець Пустомитівського району (ксьондз Л. Северин); с. Нове Місто Добромільського району (ксьондз І. Шателя). Натомість у 6 римо-католицьких громадах (м. Доброміль, м. Городок, м. Стрий, смт. Поморяни Золочівського району, с. Дунаїв Перемишлянського району, с. Пнікут Мостиського району), у яких не було священника, віруючі самостійно збиралися в храмах і проводили богослужіння (SALR, f. P. 3, d. 9, c. 85, p. 64–68).

Зазначимо, що внаслідок значного зменшення числа діючих громад офіційно зареєстровані ксьондзи докладали значних зусиль для збереження впливу церкви на віруючих, зокрема у своїй діяльності використовували літургійні зміни, прийняті на II Ватиканському Соборі. Наприклад, настоятель костелу в смт. Щирець Пустомитівського району ксьондз Л. Северин, отримавши з Польщі новий молитовник, у який були внесені літургійні зміни, почав проводити за ним богослужіння (SALR, f. P. 3, d. 9, c. 85, p. 64–67).

5 травня 1964 р. за порушення радянського законодавства про релігійні культу, зокрема за активну співпрацю з греко-католицьким духовенством і віруючими, М. Савічев зняв з реєстрації терміном на один місяць настоятеля кафедрального костелу Успіння Пресвятої Діви Марії у Львові о. З. Галуновича, а виконавчий орган громади отримав попередження. Також уповноважений продовжував шукати «законні» підстави для зняття з реєстрації інших діючих римо-католицьких громад (SALR, f. P. 3, d. 9, c. 85, p. 47).

Висновки. Таким чином, упродовж 1958–1964 рр. радянська влада реалізовувала курс спрямований на поступове скорочення й повну ліквідацію РКЦ на території СРСР в цілому і на Львівщині зокрема. Враховуючи те, що РКЦ легально діяла на території Радянського Союзу, у боротьбі з нею органи влади не могли відкрито застосовувати репресії. Відтак, щоб скорочувати конфесійну мережу РКЦ працівники радянських органів влади шукали законні підстави для зняття з реєстрації громад і священників та дотримувалися, хоча й формально, радянського законодавства про релігійні культу. У цьому контексті з метою послаблення впливу РКЦ на території Львівської області органи влади заохочували поступове переселення римо-католиків у Польщу. Цілеспрямований тиск з боку влади на римо-католицьке духовенство і

віруючих мав своїм наслідком значне скорочення конфесійної мережі РКЦ на Львівщині у досліджуваний період.

Бібліографія

Байдич, В. (2008). Римокатолицизм у контексті розвитку державно-церковних стосунків в СРСР (1920–1960-ті рр.). *Історія України. Маловідомі імена, події, факти*. Київ: Інститут історії України НАН України. Випуск 36. С. 294–315.

Бистрицька, Е. В. (2009). *Східна політика Ватикану в контексті відносин Святого Престолу з Росією та СРСР (1878–1964 рр.): Монографія*. Тернопіль: Підручники і посібники. 416 с.

Войналович, В. А. (2005). *Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс*. К.: «Світгляд». 741 с.

Державний архів Львівської області.

Калакура, О. Я. (2007). *Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ столітті*. К.: Знання України. 508 с.

Моренчук, А. А. (2009). *Церковно-релігійне життя в Україні в 1953–1964 роках (на матеріалах західних областей): монографія*. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. 196 с.

Сергійчук, В. І. (2001). *У боротьбі за рідну віру римо-католики України завжди були неохотні*. К.: Дніпро. 228 с.

Стоцький, Я. В. (2008). *Держава і релігії в західних областях України: конфесійні трансформації в контексті державної політики 1944–1964 років: [Монографія]*. К.: ФАДА, ЛТД. 510 с.

References

Baidych, V. (2008). Rymokatolytyzmyz u konteksti rozvytku derzhavno-tserkovnykh stosunkiv v SRSR (1920–1960-ti rr.) [Roman Catholicism in the context of the development of state-church relations in the USSR (1920–1960's)]. *Istoriia Ukrainy. Malovidomi imena, podii, fakty*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. Vypusk 36. Pp. 294–315.

Bystrytska, E. V. (2009). *Skhidna polityka Vatykanu v konteksti vidnosyn Sviatoho Prestolu z Rosiieiu ta SRSR (1878–1964 rr.) [Eastern policy of the Vatican in the context of relations with the Holy See and the Soviet Union (1878–1964)]: Monohrafiia*. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky. 416 p.

Voinalovych, V. A. (2005). *Partiino-derzhavna polityka shchodo religii ta relihiinykh instytutsii v Ukraini 1940–1960-kh rokiv: politolohichniy dyskurs [Party and government policies on religion and religious institutions in Ukraine 1940–1960's: Political Discourse]*. K.: «Svitohliad». 741 s.

Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti [LRSA – Lviv Region State Archive].

Kalakura, O. Ya. (2007). *Poliaky v etnopolitychnykh protsesakh na zemliakh Ukrainy u XX stolitti [Polish in ethno-political processes on the lands of Ukraine in the 20th century]*. K.: Znannia Ukrainy. 508 s.

Morenchuk, A. A. (2009). *Tserkovno-relihiine zhyttia v Ukraini v 1953–1964 rokakh (na materialakh zakhidnykh oblastei) [Church and religious life in Ukraine in 1953–1964 (on materials of the western regions)]: monohrafiia*. Lutsk: Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky. 196 s.

Serhiichuk, V. I. (2001). *U borotbi za ridnu viru rymo-katolyky Ukrainy zavzhdy byly neskhyni [In the struggle for the native faith, the Roman Catholics of Ukraine have always been notorious]*. K.: Dnipro. 228 p.

Stotskyi, Ya. V. (2008). *Derzhava i religii v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy: konfesiini transformatsii v konteksti derzhavnoi polityky 1944–1964 rokiv [State and Religions in the Western Regions of Ukraine: Confessional Transformations in the Context of the State Policy of 1944–1964]: [Monohrafiia]*. K.: FADA, LTD. 510 p.